

Verantwoording lesmethode

Procesgerichte didactiek en creatief schrijven.

Omdat de schrijftaak voor kinderen nog te complex is om zonder hulp uit te voeren, ondersteunt de leerkracht hen in alle fasen van het schrijfproces. Tevens geeft hij informatie en instructie over tekstkenmerken en specifieke schrijfstrategieën. Bij Laat maar Lezen hanteren we de volgende procesfasen:

- 1 Introductie
 - Informatie
 - Instructie
- 2 Uitvoering/begeleiding
 - a. voorbereiding
 - b. klad
 - c. feedback
 - d. revisie/net
 - e. laat maar lezen/presenteren
- 2 Nabeschouwing

1. Introductie, informatie, instructie

Voorbeeld-les: Belangrijke brieven (1 en 2) voor groep 5-6.

Schrijf jij weleens een brief? Op papier of digitaal? (Een mailtje is natuurlijk ook een brief). Soms is het handig om iemand te schrijven. Bijvoorbeeld als het niet makkelijk is om die persoon te spreken. Omdat hij een minister is bijvoorbeeld of omdat zij hier heel ver vandaan woont. Kun jij je daar iets bij voorstellen?

Je **introduceert** het onderwerp waarover geschreven gaat worden met tekstvoorbeelden en visuele voorbeelden. Vervolgens geef je **informatie** over de tekstsoort in dit voorbeeld: de brief (waarin om informatie wordt gevraagd). Er zijn tientallen tekstsoorten binnen de genres proza (zakelijke teksten en expressieve teksten) en poëzie (vrije gedichten en gedichten met een voorgeschreven vorm) waarmee kinderen te maken krijgen, zoals e-mail, recept, interview, handleiding, dagboek, beschrijving, slagzin, verslag, liedje, verhaal, elf, sinterklaasgedicht, haiku. In zakelijke prozateksten, die het doel hebben de lezer te informeren en/of te overtuigen worden specifieke schrijfstrategieën gebruikt als 'beschrijven', 'instrueren' en 'argumenteren'. In expressieve prozateksten die als doel hebben de lezer te ontroeren en/of te vermaken gebruik je specifieke schrijfstrategieën als spanning opbouwen, vertellen, laten zien, gebruik van beeldspraak, ruimte beschrijven, vergelijkingen maken.

Geef in de **informatiefase** zoveel mogelijk voorbeelden uit de (kinder-)literatuur. Schrijfonderwijs is ook literatuureducatie. In twee onderzoeken vonden we een verband tussen literair lezen en creatief schrijven. Sterke literatuurlezers schreven betere gedichten en verhalen dan zwakke literatuurlezers en omgekeerd: sterke creatieve schrijvers bleken beter in het lezen en interpreteren van literaire teksten dan zwakke schrijvers (Jansen, T. e.a.). Een gevarieerd aanbod van fragmenten uit deze literatuur ondersteund met visuele beelden brengt kinderen op ideeën om zelf over na te denken en te schrijven.

Bij de opdracht om een brief te schrijven kun je de brieven uit Deesje van Joke van Leeuwen gebruiken om aan te geven dat aanhef en afsluiting iets zeggen over de relatie tussen schrijver en geadresseerde. Tante schrijft 'Lieve Deesje' en sluit af met 'Tot ziens! maar Oele die Deesjes komst niet zo ziet zitten schrijft 'Hallo Deesje' en gebruikt geen groet als afsluiting.

Kinderen krijgen meer inzicht in verhalende teksten als zij deze teksten als voorbeeld neemt en analyseert en het levert een bijdrage aan de ontwikkeling van hun literaire competenties (zie www.lezen.nl).

Het schrijfproces kan in navolging van DeBolt (1998) in vijf strategieën onderscheiden worden. Voorbereiding, schrijven, overleggen en herschrijven, nakijken, presenteren/publiceren. In de **instructie** over de algemene schrijfstrategieën varieer je met beperkte werkvormen (zie hieronder) op deze vijf stappen van het schrijven, zodat de leerlingen deze basale schrijfstrategieën in de vingers krijgen. Om dit proces te ondersteunen gebruiken we vaak schrijfpictos. Zie hiervoor ook de rubriek 'vragen'.

2. De uitvoering. Wat doe je als de leerlingen schrijven?

a. In de voorbereidingsfase gebruiken de kinderen werkvormen als de brainstorm, mindmap, tekening of het tweetalgesprek om ideeën te verzamelen over de opdracht. Deze fase is lastig, juist omdat sommige leerlingen, soms, veel tijd nodig hebben om als het ware los te komen. (Eigenlijk zouden ze zich even moeten kunnen vervelen, een eindje lopen of gewoon dromend naar buiten kijken). Dit pleit ervoor de uitvoering van een les creatief schrijven ook weleens op de volgende dag te plannen. Soms hebben leerlingen meer informatie nodig in deze fase en blikken zij nog eens terug op de voorbeelden uit de les of gaan zij het onderwerp verder onderzoeken. Je loopt rond en stelt vragen die betrekking hebben op het concreet maken van het onderwerp. Vaak helpt het als je de leerlingen vraagt om in gedachten hun zintuigen in te zetten. 'Stel jij eens voor dat jij een schat van de Romeinen vindt? Waar? Hoe voelt die plek aan? Hoe kun je zien dat er iets begraven is? Wat hoorde je toen je met je schop er tegenaan botste? Ook min of meer provocerende opmerkingen kunnen helpen. 'Wie weet er nou niet waar je de meeste schatten kunt vinden?' Soms werk je even samen met een leerling, zeg je gewoon een paar ideeën 'voor' of geef je nog een andere voorbeeldtekst of kijkvoorbeeld. Het eindresultaat van deze fase is een verzameling woorden, zinnen, lijnen, soms met tekeningen, doorhalingen.

b. Kladfase. Nu wordt er van het kladje een kladtekst geschreven. Je stimuleert de kinderen een keuze te maken uit hun eigen ideeën een schrijfplan te maken. Kinderen die vastlopen nodig je uit om samen te werken en om hun tekst aan elkaar te vertellen. Houd de tijd in de gaten. Al schrijvende kunnen er weer nieuwe ideeën opborrelen, maar de leerlingen zullen ook alle aandacht nodig hebben voor het onder woorden brengen, het formuleren, van wat zij verzonnen hebben. Het onderzoek naar de juiste klank, woord, zin, vindt ook tijdens het schrijven plaats. De vondsten en ideeën uit de vorige fase worden met elkaar verbonden in zinnen en die zinnen samen vormen een tekst. De taal doet zijn werk.

c. Feedback. Uit recent onderzoek blijkt dat peer-feedback werkt als leerlingen ook kennis hebben over genres en tekstsoorten. Peer response met instructie in specifieke genrekennis blijkt een effectieve aanpak voor het schrijfonderwijs te zijn. (Hoogeveen, M.) Organiseer (voor)leessessies in tweetallen of de kleine groep. Wijs de leerlingen op zowel de inhoudelijke (het onderwerp, bijvoorbeeld: De Romeinen) als de formele kant (de tekstsoort, bijvoorbeeld: het krantenartikel) van de opdracht en laat ze tips geven aan elkaar. Begeleid die kinderen individueel die hulp nodig hebben met woordkeus en zinsbouw door hen de zinnen eerst te laten zeggen en dat op te schrijven. Wik en weeg kort samen of de zin wel 'loopt'. Lees hardop voor. Proef als het ware samen de taal. Houd het speels. Laat zien dat er niet één manier is om iets te zeggen, maar dat er keuzes zijn. Zorg er wel voor dat de leerling de regie houdt over zijn eigen tekst.

d. Reviseren en in het net schrijven. Tijd voor taalverzorging. Benadruk dat het gebruik van spellingregels vooral bedoeld is om teksten leesbaar te laten zijn. Zorg voor stilte zodat iedereen zich goed kan concentreren. Integreer de net aangeleerde spellingregel(s) door de leerlingen eraan te herinneren. Stimuleer het gebruik van een woordenboek. Zeg voor.

e. Laat maar lezen (presenteren). Schrijvers hebben lezers nodig. De teksten van de leerlingen worden (voor-)gelezen. Klassikaal, in kleine groepen of in tweetallen. Leerlingen kunnen ook genieten van elkaars teksten door de teksten in circuitjes uit te wisselen. Teksten kunnen tentoongesteld worden in de klas voor langere tijd. Het gebruik van tablets leidt ook weer tot nieuwe uitwisselingsmogelijkheden.

3. Nabeschuiving

Op het digibord kun je vragen stellen over de procesfasen van het schrijven en over de teksten die geproduceerd zijn. Bij elke les geven wij suggesties voor de nabeschuiving.

Welke verschillen zie je tussen alle brieven?

Welke brief past goed bij het onderwerp?

Vertel eens wat je allemaal hebt ontdekt tijdens het schrijven?

Wat ben je opgeschoten met de tips die je hebt gekregen?

Ga je zelf ook nog eens zo'n brief schrijven? Verstuur je hem dan ook?

Bronnen:

DeBolt, V. (1998) Write! Cooperative Learning and the writing process. In Taalspecialisten aan het werk. Een bundel artikelen geschreven in het kader van de opleiding voor taalspecialisten, Tjalling Brouwer. SLO Mei 2009.

Hoogeveen, M. Leren schrijven met peer response en instructie in genrekennis. In Tijdschrift Taal, jaargang 4, nummer 6.

Gelderens, A. Van e.a. Waarheen, waarlangs, tot waar? Schrijven in de basisschool in Tijdschrift Taal, jaargang 1, nummer 2

